

Секція 2 ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

УДК 658.87:658.821 «312»

В.І. Оспішев, канд. екон. наук, проф.

А.А. Єремія, асп.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Розглянуто існуючі підходи до класифікації основних засобів підприємств, узагальнено і систематизовано класифікацію основних засобів підприємств роздрібною торгівлі, ураховуючи специфіку галузі.

Рассмотрены существующие подходы к классификации основных средств предприятий, обобщена и систематизирована классификация основных средств предприятий розничной торговли, учитывая специфику отрасли.

The present methods of classification of enterprises permanent assets have been investigated in the article. Also the classification of retail trade enterprises permanent assets has been generalized and systematized taking into consideration the specific of the branch.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку економіки України одним із головних завдань є створення сприятливих умов для ефективної господарської діяльності підприємств усіх галузей, у тому числі торговельної. Діяльність торговельних підприємств охоплює широкий спектр питань організаційного, економічного і фінансового характеру, якість вирішення яких багато в чому визначається забезпеченням торговельного підприємства основними засобами.

Передумовою аналізу та ефективного управління основними засобами є науково обґрунтована класифікація основних засобів за економічними та технічними ознаками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з П(С)БО 7 основними засобами є матеріальні активи, які господарюючий суб'єкт утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він триваліший за рік) [2].

Для цілей бухгалтерського обліку згідно з П(С)БО 7 основні засоби поділяються на такі групи: земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар (меблі), робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби.

У таблиці наведено дані про вартість основних засобів роздрібною торгівлі в м. Харкові та Харківській області за 2007 р. [7] Ми можемо зазначити, що найбільшу питому вагу вартості основних засобів складають будинки, споруди (54, 6%). Практично такий же показник і в цілому в економіці Харківської області – 49,5 %. Друге місце за вартістю основних засобів посідають машини та обладнання (21,2%). Таким же є показник і в цілому по економіці (21,1%). Вартість транспортних засобів складає 11,4% у загальній структурі основних засобів торговельної галузі та посідає третє місце. Але треба відзначити, що цей показник майже удвічі нижчий за показник у цілому по економіці (25,5%). Також особливістю торговельної галузі є досить висока питома вага інструментів, приладів, інвентарю – 7,2% (у цілому в економіці 1,9 %).

Таблиця – Порівняльні дані про вартість класифікаційних груп бухгалтерського обліку основних засобів за 2007 рік

Види основних засобів	В цілому в економіці		Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Земельні ділянки	2936076,3	1,7	29269,3	1,6
Капітальні витрати на поліпшення земель	1801,0	0,0	1374,4	0,1
Будинки, споруди та передавальні пристрої	85812985,6	49,5	1010712,5	54,6
Машини та обладнання	36650906,2	21,1	391637,8	21,2
Транспортні засоби	44148620,2	25,5	211235,2	11,4
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	3222875,8	1,9	134018,7	7,2
Тварини	1423,2	0,0	0	0,0
Багаторічні насадження	43361,3	0,0	253,3	0,0
Інші основні засоби	519170,6	0,3	73038,1	3,9
Всього	173337220,2	100,0	1851539,3	100,0

Для цілей податкового обліку згідно із Законом України «Про оподаткування підприємств» [1] передбачено розподіл основних засобів на такі групи:

– група 1: будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, у тому числі житлові будинки та їх частини (квартири і місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі;

– група 2: автомобільний транспорт та вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до них;

– група 3: будь-які інші основні фонди, не включені до груп 1, 2 і 4;

– група 4: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів).

Розглянуті класифікації законодавчо закріплені для підприємств усіх галузей. Отже, доцільно проаналізувати класифікацію основних засобів, ураховуючи специфіку підприємств роздрібної торгівлі.

Метою та завданням статті є узагальнення підходів та удосконалення класифікації основних засобів підприємств роздрібної торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В економічній літературі найрізноманітніші пропозиції щодо класифікації основних засобів підприємств роздрібної торгівлі були зроблені відомими економістами: М.А. Огородником, І.А. Бланком, А.А. Мазаракі, В.Ф. Палієм, В.В. Кожарським, А.П. Грінько.

Найбільш поширеною ознакою загальної класифікації основних засобів підприємств роздрібної торгівлі є їх розподілення за функціональними видами [3-5]. Така класифікація основних засобів тотожна з класифікацією для цілей бухгалтерського обліку і є доцільною для регулювання як із господарської точки зору, так і з погляду управління окремим підприємством (рис.).

На наш погляд, доцільно додати окремим видом основних засобів електронно-обчислювальну техніку. Адже, по-перше, без неї практично неможлива ефективна операційна діяльність сучасного торговельного підприємства. По-друге, специфічність електронно-

обчислювальної техніки як основних засобів підприємства полягає в її швидкому моральному старінні.

Поряд із класифікацією за функціональними видами, поширеною є класифікація за участю у виробничому процесі, коли основні засоби поділяються на активні та пасивні [3, с.9; 6, с.179]. Активна частина основних засобів використовується для безпосереднього впливу на предмети праці. У торговельних підприємствах до них належать машини, обладнання, інвентар. Пасивна частина основних засобів – це будівлі, споруди, які безпосередньо не впливають на предмети праці, але створюють матеріально-речові умови для господарської діяльності підприємства. Особливістю торговельних підприємств є те, що в загальній структурі їх основних засобів переважає пасивна частина (до 55%). Розміри, стан, місце знаходження пасивної частини основних засобів, а саме: торговельні, складські приміщення, мають велике значення для торговельних підприємств. Саме вони забезпечують необхідні матеріальні умови для здійснення господарської діяльності торговельного підприємства, для зберігання необхідного обсягу товарних запасів, виконання виробничих функцій, які пов'язані з отриманням та реалізацією товарів. Також вони визначають імідж підприємства, величину потоків покупців і, відповідно, обсяги товарообороту та прибутковність підприємства.

Стан активної частини основних засобів визначає рівень продуктивності праці лише окремих категорій працівників: фасувальників, вантажників, касирів. Для інших категорій персоналу активна частина основних засобів забезпечує необхідні умови комфортності праці та якість обслуговування покупців.

Велике практичне значення має класифікація основних засобів за належністю до підприємства [5, с.24, 6, с. 179]. У даному випадку виділяють власні та орендовані основні засоби. Власні основні засоби належать підприємству на правах власності та відображаються в складі балансу. Орендовані основні засоби можуть знаходитись в оперативній або фінансовій оренді (лізингу). Основні засоби, що знаходяться у фінансовій оренді, також відображаються у балансі підприємства.

Поряд із класифікацією за належністю до підприємства, неважливою є класифікація за джерелами фінансування. Відповідно до цього принципу їх розподіляють на:

- основні засоби, що внесені до статутного фонду підприємства;
- основні засоби, що придбані за власні кошти підприємства;
- основні засоби, що придбані за рахунок позикових коштів;
- безоплатно отримані основні засоби.

Оскільки основні засоби є матеріально-технічною базою торговельного підприємства, у бухгалтерській практиці важливою є класифікація основних засобів за характером відображення зносу [4, с. 322; 5, с. 24]. Основні засоби поділяють на ті, що амортизуються і не амортизуються. Згідно з П(С)БО 7 основні засоби (крім землі) є об'єктом амортизації. Вони не амортизуються у період їх реконструкції, модернізації, добудовування, дообладнання й консервації. У відповідності до цієї класифікації використовуються різні форми та методи фінансового управління основними засобами підприємства.

Деякі автори не класифікують основні засоби за характером вартісної оцінки основних засобів, однак, на наш погляд, цю ознаку доцільно включити в класифікацію основних засобів підприємств роздрібною торгівлі. Адже вартісна форма оцінки основних засобів необхідна для планування розширеного відтворення основних засобів, визначення розмірів амортизаційних відрахувань, розрахунків економічних показників ефективності господарської діяльності підприємства. Розрізняють такі види оцінки основних засобів: первісна вартість, відновлена вартість, залишкова вартість, переоцінена вартість, ліквідаційна вартість.

Первісна вартість – це фактична вартість основних засобів у момент їх придбання або введення в експлуатацію. Відновлена вартість основних фондів – це вартість їх відтворення або придбання в умовах і за цінами поточного року. Залишкова – характеризує їх реальну вартість, що не переноситься на вартість виготовленої продукції. Вона визначається як різниця між повною первісною вартістю і сумою зносу на певну дату. Переоцінена – вартість основних засобів після їх переоцінки. Ліквідаційна – вартість можливої реалізації основних засобів після закінчення терміну їхньої служби.

Розглядаючи основні засоби як об'єкт управління, у практиці часто застосовується класифікація основних засобів з точки зору характеру використання [4, с. 321; 5, с. 24,]. Як правило, їх поділяють на:

- основні засоби для основного виду діяльності;
- основні засоби інших галузей, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією товарів, але виконують окремі підсобно-допоміжні та обслуговуючі функції (транспорт, будівництво, побутове та інформаційне обслуговування);
- засоби для надання в оренду іншим особам;
- засоби для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій. Їх використання пов'язане із задоволенням соціальних потреб працівників підприємств.

Однак, у будь-якого підприємства можуть бути в наявності основні засоби, які тимчасово не використовуються з будь-яких причин (наприклад, ремонт, зайві основні засоби). Тому, ми вважаємо за доцільне виділити групу основних засобів, що тимчасово не використовуються на підприємстві.

В економічній літературі, як правило, основні засоби не класифікують за належністю до підприємств роздрібної та оптової торгівлі, але, на наш погляд, цю ознаку доцільно включити в загальну класифікацію основних засобів.

Розглядаючи основні засоби як об'єкт управління, слід надати їм кількісну характеристику, що може виражатися натуральними та вартісними показниками. Характеризуючи основні засоби за показниками, більшість авторів дотримуються єдиної точки зору, класифікуючи їх на натуральні та вартісні [6, с. 181].

Практичне значення має класифікація основних засобів за формами заставного майна для забезпечення кредиту та особливостями страхування. Так, за цією ознакою І.А. Бланк виділяє рухомі основні засоби (машини, обладнання, транспортні засоби, пристрої, прилади, інвентар) та нерухомі (будівлі, споруди). Рухомі основні засоби в процесі застави можуть бути вилучені із володіння підприємства з метою забезпечення кредиту. Нерухомі основні засоби в процесі застави не можуть бути вилучені із володіння підприємства в процесі застави, що забезпечує кредит.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи підходи та враховуючи специфіку підприємств роздрібної торгівлі, нами систематизовано класифікацію основних засобів підприємств роздрібної торгівлі. Основні засоби класифікуються за низкою ознак, які лежать в основі їхньої аналітичної оцінки з точки зору бухгалтерського та податкового обліку, фінансового управління підприємством, за структурними, якісними параметрами, і ця класифікація є, на наш погляд, більш повною та змістовною.

Список літератури

1. Про оподаткування прибутку підприємств [Текст] : закон України від 22.05.97 р. № 283/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 27. – Ст.181.
2. Основні засоби [Текст] : положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 // Офіційний вісник України. – 2000. – 09 июня. – № 21. – Ст. 99. [стаття 871, код акту 15919/2000].
3. Палий, В. Ф. Основной капитал и оборотные материальные активы [Текст] / В. Ф. Палий. – М. : Бератор-Пресс, 2003. – 200 с.

4. Бланк, И. А. Торговый менеджмент [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 488 с.
5. Грінко, А. П. Облік основних засобів: теорія, стан, проблеми, перспективи [Текст] : монографія / А. П. Грінко. – Х. : ХДАТОХ, 2002. – 277 с.
6. Ефимова, О. П. Экономика общественного питания [Текст] / О. П. Ефимова; под ред. Н. И. Кабушкина. – Мн. : Новое знание, 2000. – 304 с.
7. Статистичний бюлетень. Основні засоби Харківської області за 2007 рік.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.
© В.І. Оспіщев, А.А. Єремія, 2010.

УДК 65.011.4:658.114

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.
М.Д. Маловік, здобувач

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ З ПОЗИЦІЇ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Розглянуто та обґрунтовано на основі системного підходу критеріальні оцінки ефективності функціонування підприємств роздрібною торгівлі з точки зору зацікавлених сторін: покупців, постачальників, працівників, інвесторів та кредиторів.

Рассмотрены и обоснованы на основе системного подхода критериальные оценки эффективности функционирования предприятий розничной торговли с точки зрения заинтересованных сторон: покупателей, поставщиков, работников, инвесторов и кредиторов.

Considered and grounded on the basis of system hike criterion estimations of efficiency of functioning of enterprises of retail business from point of the interested parties: buyers, suppliers, workers, investors and creditors.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розглядаючи торговельне підприємство як складну виробничу систему, яка «складається із сукупності взаємозалежних елементів... очевидно, що загальна ефективність системи залежить від ефективності функціонування її складових» [1, с. 46].

Торговельна діяльність – це діяльність, спрямована на вирішення особливого, широкого спектра завдань, які вирішуються в процесі тісної взаємодії зацікавлених сторін: покупців, постачальників, менеджерів, власників, працівників, державних установ. Їх індивідуальні